

Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi (USMAD)

<http://www.smad.elayayincilik.com/>

Psikolojik Danışman Adaylarında Etik Karar Verme Süreci: Senaryo Temelli Nitel Bir Analiz¹

Eriş ÜNVER² ve Kürşad YILMAZ³

Öz

Bu çalışmada, psikolojik danışman adaylarının etik ikilemler karşısındaki karar verme süreçlerinin bağlamsal ve normatif boyutlarıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma deseni çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışma grubunu bir devlet üniversitesinin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında öğrenim gören 10'u birinci sınıf, 10'u dördüncü sınıf olmak üzere toplam 20 öğrenci oluşturmuştur. Veriler, alanyazında sık karşılaşılan etik problem alanlarını temsil eden ve etik ikilemler içeren altı senaryo üzerinden, yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Toplanan veriler yönlendirilmiş içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bulgular, katılımcıların etik kararlarını tek bir normatif ilkeye dayandırmadıklarını; farklı etik perspektifleri bağlama, risk düzeyine ve ilişkisel dinamiklere bağlı olarak kullandıklarını göstermiştir. Özellikle risk ve zarar olasılığının arttığı durumlarda hak temelli yaklaşımlardan faydacılık ve ortak iyi perspektiflerine doğru belirgin bir kayma gözlenmiştir. Ayrıca aynı davranışsal kararların farklı katılımcılar tarafından farklı normatif gerekçelerle temellendirildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, etik kararların yalnızca bilişsel süreçlere dayanmadığı; kültürel normlar, aile içi roller ve duygusal tepkiler tarafından da şekillendiği belirlenmiştir. Etik eğitiminin kavramsal farkındalığı artırdığı, ancak karar verme örüntülerini sınırlı düzeyde etkilediği saptanmıştır. Sonuç olarak etik karar verme süreci, bağlamsal olarak aktive edilen çoklu etik perspektiflerin etkileşimiyle şekillenen dinamik ve çok katmanlı bir yapı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etik karar verme, etik ikilem, etik perspektifler, psikolojik danışmanlık

Ethical Decision-Making Process in Psychological Counseling Candidates: A Scenario-Based Qualitative Analysis

Abstract

This study aims to examine the decision-making processes of psychological counseling candidates in the face of ethical dilemmas, considering both contextual and normative dimensions. The research was conducted within the framework of a qualitative research design; the study group consisted of 20 students, 10 first-year and 10 fourth-year students, studying in the Department of Psychological Counseling and Guidance at a state university. Data were collected through semi-structured interviews conducted over six scenarios involving ethical dilemmas and analyzed using directed content analysis. The findings show that participants did not base their ethical decisions on a single normative principle; instead, they used different ethical perspectives depending on the context, risk level, and relational dynamics. A significant shift from rights-based approaches to utilitarian and common good perspectives was observed, particularly in situations where the risk and probability of harm increased. Furthermore, it was determined that the same behavioral decisions were justified by different normative reasons by different participants. However, it was also observed that ethical decisions are not solely based on cognitive processes; they are also shaped by cultural norms, family roles, and emotional responses. It has been found that ethics education increases conceptual awareness but has a limited effect on decision-making patterns. Consequently, the ethical decision-making process is considered a dynamic and multi-layered structure shaped by the interaction of multiple contextually activated ethical perspectives.

Anahtar Kelimeler: Ethical decision-making, ethical dilemmas, ethical perspectives, psychological counseling

¹ Bu çalışma ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde hazırlanan lisans bitirme tezinin güncellenmiş, yeni veriler eklenmiş ve düzenlenmiş halidir.

² Sorumlu yazar: Öğr. Gör. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Bişkek/Kırgızistan, erisunver80@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2244-7906

³ Prof. Dr. - Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kütahya/Türkiye, kursadyilmaz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3705-5094

Makale Geçmişi	Geliş: 15.06.2026	Kabul: 29.06.2026	Yayın: 30.06.2026
Makale Türü	Araştırma Makalesi		
Önerilen Atf	Ünver, E. & Yılmaz, K. (2026). Psikolojik danışman adaylarında etik karar verme süreci: Senaryo temelli nitel bir analiz. <i>Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi (USMAD)</i> , 10, ss.9-26.		

Giriş

Etik karar verme, özellikle insanla doğrudan etkileşim gerektiren mesleklerde tek bir doğru çözüm yerine birden fazla seçeneğin aynı anda gerekçelendirilebildiği karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, etik kuralların uygulanmasından ibaret olmayıp; kişinin durumu nasıl algıladığı, alternatifleri nasıl değerlendirdiği ve sonuçları nasıl öngördüğü ile yakından ilişkilidir (Rest, 1986; Trevino ve Nelson, 2014; Weitz, 2021). Nitekim araştırmalar, etik bilgiye sahip kişilerin belirli durumlarda etik dışı kararlar verebildiğini ve etik davranışın yalnızca kurallara hâkimiyetle açıklanamayacağını göstermektedir (Aydın, 2021). Etik karar verme, bilişsel değerlendirme, duygusal tepkiler ve bağlamsal faktörlerin etkileşimini içeren çok katmanlı bir süreçtir (Dorantes vd., 2006). Bu yapı yalnızca bireysel düzeyle sınırlı olmayıp, ekolojik sistemler yaklaşımı çerçevesinde mikro, egzo ve makro düzeylerde toplumsal yapı, sosyal normlar, kültürel değerler ve güç ilişkileri tarafından şekillenmektedir (Bronfenbrenner, 1979; Garcia vd., 2003). Doğrudan veya dolaylı tüm bu etkileşim çerçevesinde etik karar verme süreci, çoğu zaman etik ikilemler aracılığıyla somut hale gelmektedir. Etik ikilemler, kişinin birden fazla etik ilke veya değer arasında çatışma yaşadığı ve bu ilkelerin aynı anda tam olarak yerine getirilemediği durumları ifade etmektedir. Bu tür durumlarda birey, farklı etik perspektifler çerçevesinde değerlendirilebilen alternatifler arasında seçim yapmakta ve her bir seçenek belirli etik sınırlılıklar ve sonuçlar içermektedir (Katsekas, 1997; Trevino ve Nelson, 2014). Farklı etik değerlerin birbiriyle çatıştığı bu tür durumlarda, etik kararların tek bir normatif ilke üzerinden açıklanmasının yetersiz kalacağı ve çoklu etik perspektiflerin birlikte değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Huang vd., 2024). Bu bağlamda karar verme süreci, yalnızca normatif ilkelerin uygulanmasıyla değil; bireyin değer sistemi, deneyimleri ve içinde bulunduğu bağlamın etkisiyle şekillenmektedir (Trevino ve Nelson, 2014).

Rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanı, insanla doğrudan ve yoğun etkileşim gerektirmesi nedeniyle etik ikilemlerin sıklıkla ve karmaşık biçimde ortaya çıktığı meslek gruplarından biridir (Corey vd., 2011; Pope ve Vasquez, 2016). Bu durum; mesleğin gizlilik, özerklik, yarar sağlama ve zarar vermeme gibi çoklu etik ilkelere dayanması, terapötik ilişkinin yüksek düzeyde güven ve sınır hassasiyeti gerektirmesi ve danışma sürecinin kurumsal, sosyal ve kültürel bağlamlardan etkilenmesiyle ilişkilendirilmektedir (Herlihy ve Corey, 2015; Pope ve Vasquez, 2016). Etik karar verme süreçlerinin yalnızca mesleki ilkelerle açıklanamadığı; bireysel değerler, kurumsal yapılar, hukuki düzenlemeler ve kuramsal yönelimlerin etkileşimiyle biçimlendiği, psikolojik danışman adaylarının etik algıları ve değerlendirmelerine yönelik çalışmalarla da ortaya konmaktadır (Reeves ve Bond, 2021; Siviş-Çetinkaya, 2018; 2019).

Etik karar verme sürecinin bu karmaşık yapısı, danışmanlık gibi profesyonelleşmiş alanlarda etik standartların geliştirilmesini; mesleki uygulamaların standardizasyonu, hesap verebilirliği ve akreditasyonu ile doğrudan ilişkili bir zorunluluk haline getirmiştir (Corey vd., 2011; Herlihy ve Corey, 2015). Bu doğrultuda ulusal ve uluslararası meslek kuruluşları, etik karar verme süreçlerini yönlendiren kurumsal çerçeveler oluşturarak uygulayıcılara sistematik bir referans noktası sunmaktadır. Meslek örgütleri tarafından yayımlanan bu etik kodlar; danışanların haklarını ve iyilik hâlini korumak, mesleki standartları belirlemek, uygulayıcılara etik karar verme süreçlerinde rehberlik etmek ve mesleğe yönelik toplumsal güveni artırmak gibi ortak amaçlara sahiptir (American Psychological Association [APA], 2017; American Counseling Association [ACA], 2014; British Psychological Society [BPS], 2018; European Federation of Psychologists' Associations [EFPA], 2005). Benzer şekilde Türkiye'de de Türk Psikologlar Derneği (2004) ve Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2011) tarafından

geliştirilen etik ilke ve standartlar, alanda meslekleşme ve uluslararası akreditasyon süreçlerine katkı sağlarken, mesleki uygulamaların sınırlarını belirleyerek danışan haklarının korunmasını ve mesleki sorumlulukların tanımlanmasını amaçlamaktadır (Türk Psikologlar Derneği [TPD], 2004; Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, 2011). Uluslararası düzeyde ise International Union of Psychological Science (IUPsyS), etik ilkelerin insan hakları, kültürel duyarlılık ve bilimsel sorumluluk temelinde evrensel bir çerçeveye sunduğunu vurgulamaktadır (IUPsyS, 2008).

Etik kurallar sorumluluk, hak ve yaptırımlarla açık biçimde tanımlanmış olsa da mesleki bağlama özgü çok katmanlı etik ikilemler karşısında uygulayıcılara her zaman yeterli yönlendirme sağlayamadığına dair literatürde sıklıkla tespitler bulunmaktadır (İbrahim-Dwairy, 2026; Lefkowitz ve Watts, 2022; Lowman, 2021). Psikolojik danışmanlık alanında etik ikilemler üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların büyük ölçüde belirli tematik alanlara ve etik ihlallerin türleri ile sıklıklarına odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmalar ağırlıklı olarak gizlilik, çoklu ilişkiler ve mesleki yetkinlik gibi başlıklar etrafında yoğunlaşmaktadır (Akfert, 2012; Arslan ve Sommers-Flanagan, 2018; Camadan, 2018; Hardal, 2011; İkiz vd., 2017; Siviş-Çetinkaya, 2015; Yam, 2017). Bu tematik yoğunlaşmanın güncel ulusal çalışmalarda da büyük ölçüde korunduğu, ancak etik sorunların aynı zamanda meslekleşme süreci, bağlamsal koşullar ve uygulama temelli dinamiklerle daha karmaşık bir yapı kazandığı görülmektedir (Arslan vd., 2019; Aşantugrul, 2026; Yavrutürk, 2025). Benzer biçimde uluslararası alanyazında da etik ikilemlerin çoğunlukla gizlilik, sınır ihlalleri ve profesyonel yeterlik alanlarında ele alındığı görülmektedir (Corey vd., 2011; Herlihy ve Corey, 2015; Pope ve Vasquez, 2016). Bununla birlikte, bu çalışmalar etik karar verme sürecini çoğunlukla sistematik bir problem çözme süreci olarak ele almakta; bireylerin etik ikilemler karşısında hangi bilişsel ve duygusal süreçleri kullandıkları ve kararlarını hangi normatif temellere dayandırdıkları sınırlı düzeyde incelenmektedir. Nitekim etik karar verme modellerine ilişkin kapsamlı değerlendirmeler, mevcut yaklaşımların süreç odaklı yapılar ile normatif içerik arasında yeterli bütünleşmeyi sağlayamadığını ortaya koymaktadır (Johnson vd., 2021).

Mevcut alanyazın, etik ikilemleri büyük ölçüde tematik alanlar ve karar verme süreçleri üzerinden ele almakta; ancak kişilerin kararlarını hangi etik perspektiflere dayandırdıkları sınırlı düzeyde incelenmektedir. Bu durum, etik karar verme alanyazınında önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Etik kararların kapsamlı biçimde anlaşılabilmesi için yalnızca süreçsel değil, aynı zamanda normatif içerik boyutunun da dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Diegel ve diğerleri (2024) tarafından geliştirilen Ethical Perspectives Scale (EPS), normatif içerik boyutunun operasyonalize edilmesine olanak sağlayan bir ölçüm ve analiz çerçevesi sunmaktadır. Bununla birlikte, bireylerin bu perspektifleri kullanma biçimleri bağlamsal koşullar ve öznel değerlendirmeler doğrultusunda değişiklik göstermektedir. Bu durum, etik kararların tek bir normatif ilkeye dayanmadığını; aksine çoklu etik perspektiflerin etkileşimiyle şekillendiğini göstermektedir.

Bu çalışma, söz konusu boşluğu gidermeyi amaçlayarak etik karar verme sürecini üç tamamlayıcı kuramsal bileşenin entegrasyonu üzerinden yeniden kavramsallaştırmaktadır. İlk olarak, etik davranışın ortaya çıkabilmesi için gerekli olan psikolojik adımları açıklayan *süreç temelli yaklaşım* (Rest, 1986); ikinci olarak, etik kararların bireysel özellikler ile *bağlamsal* ve kültürel faktörlerin etkileşimi sonucunda şekillendiğini vurgulayan yaklaşım (Herlihy ve Corey, 2015; Trevino, 1986) ve bu bağlamın çok katmanlı yapısını açıklayan ekolojik sistemler perspektifi (Bronfenbrenner, 1979); son olarak ise etik kararların normatif içeriğini sistematik biçimde analiz etmeye ve bu temelleri sınıflandırmaya olanak sağlayan etik perspektifler çerçevesi (Diegel vd., 2024) birlikte ele alınmıştır.

Bu bütünleşik yaklaşım doğrultusunda çalışma, etik karar verme sürecini yalnızca rasyonel ve aşamalı bir bilişsel değerlendirme olarak değil; bireysel değerler, bağlamsal koşullar ve farklı etik perspektiflerin etkileşimiyle şekillenen dinamik bir yapı olarak ele almaktadır. Böylece çalışma, etik karar vermenin süreçsel, bağlamsal ve normatif boyutlarını birlikte değerlendirerek alanyazına bütüncül bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı, psikolojik danışmanlık lisans öğrencilerinin etik ikilemler karşısındaki karar verme süreçlerini senaryo temelli bir yaklaşımla incelemek ve bu süreçlerde kullanılan etik perspektiflerin eğitim düzeyi (birinci ve dördüncü sınıf) bağlamında nasıl farklılaştığını ortaya koymaktır. Daha özgül olarak çalışma, etik karar verme sürecini yalnızca ulaşılan sonuçlar üzerinden değil; bu sonuçlara ulaşılırken devreye giren *normatif* temelleri (etik perspektifler), *bağlamsal* belirleyicileri (risk, ilişki, kültür ve rol/sorumluluk) ve *süreçsel*

dinamikleri (kararın nasıl oluştuğu ve değiştiği) birlikte analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı öğrencileri etik ikilemler karşısında hangi etik perspektiflere dayanmakta ve bunları nasıl önceliklendirmektedir? (*Normatif boyut / EPS*)
2. Etik perspektiflerin seçimi ve önceliklendirilmesi, eğitim düzeyi ve bağlamsal faktörlere (risk düzeyi, ilişkisel yakınlık, kültürel normlar, rol/sorumluluk) göre nasıl değişmektedir? (*Bağlamsal boyut / Trevino*)
3. Katılımcılar etik kararlarını nasıl yapılandırmakta ve hangi koşullarda yeniden değerlendirmektedir? (*Süreçsel boyut / Rest*)

Çalışma alanyazına iki temel katkı sunmaktadır. İlk olarak, etik karar verme sürecini yalnızca aşamalı ve prosedürel bir yapı olarak ele alan yaklaşımların ötesine geçerek, *normatif* (etik perspektifler), *bağlamsal* (durumsal ve kültürel belirleyiciler) ve *süreçsel* (karar verme dinamikleri) boyutları bütünleştiren bir analitik çerçeve önermektedir. İkinci olarak, senaryo temelli nitel analiz yaklaşımı aracılığıyla farklı eğitim düzeylerindeki öğrencilerin etik muhakeme biçimlerini karşılaştırmalı olarak inceleyerek, etik eğitimin karar verme süreçlerine yansıma biçimini ampirik olarak ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, etik kararların yalnızca “ne karar verildiği” değil, “hangi koşullarda, hangi gerekçelerle ve nasıl verildiği” sorularına yanıt üretmektedir.

Yöntem

Bu çalışma, rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı öğrencilerinin etik ikilemler karşısındaki karar verme süreçlerini incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Araştırmada, katılımcıların yalnızca verdikleri kararlar değil, bu kararlara nasıl gerekçelerle ulaştıkları ve bu kararları hangi koşullarda yeniden değerlendirdiklerinin ortaya konulması hedeflendiğinden temel/yorumlayıcı nitel desen kullanılmıştır. Temel/yorumlayıcı nitel desen var olan durumda kişilerin deneyimlerini nasıl yorumladıklarını, deneyimlerinin dünyalarını nasıl yapılandırmalarına neden olduğunu ve deneyimlerine yükledikleri anlamı belirlemek amacıyla kullanılan bir nitel araştırma yaklaşımıdır (Merriam ve Tisdell, 2015). Bu doğrultuda veri toplama sürecinde senaryo (vinyet) temelli yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Senaryolar, doğrudan mesleki uygulama bağlamını birebir temsil etmekten ziyade, katılımcıların etik ilkelere yönelik tutumlarını ve karar verme eğilimlerini ortaya koymayı amaçlayan temsili durumlar olarak kurgulanmıştır. Bu yaklaşım, katılımcıların ortak ve kontrollü bir bağlam içinde etik değerlendirmelerindeki farklarının incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle elde edilen bulgular, katılımcıların gerçek mesleki davranışlarını değil, etik değerlendirme eğilimlerini, sınır algılarını ve karar verme örüntülerini yansıtmaktadır. Senaryo temelli yaklaşımlar, etik ikilemler gibi bağlama duyarlı konularda bireylerin karar verme süreçlerini incelemeye yaygın olarak kullanılan ve geçerli bir yöntemdir (Alexander ve Becker, 1978; Hughes ve Huby, 2002).

Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen toplam 20 rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 10'u birinci sınıf, 10'u ise dördüncü sınıf öğrencileridir. Bu seçim, etik eğitimi sürecinin başında ve sonunda yer alan öğrencilerin etik karar verme süreçlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesine olanak sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntem, incelenen olguya ilişkin farklı özelliklere sahip bireylerin seçilerek olgunun farklı boyutlarının ortaya konulmasını ve bu farklılıklar üzerinden ortak ve ayrışan örüntülerin belirlenmesini sağlayan bir örnekleme yaklaşımıdır (Büyüköztürk vd., 2013; Patton, 2015). Bu doğrultuda katılımcılar, sınıf düzeyi, cinsiyet ve yaş gibi değişkenler dikkate alınarak çeşitlendirilmiştir. Bununla birlikte sınırlı sayıdaki

katılımcı ve örnekleme cinsiyet dağılımının ağırlıklı olarak kadın katılımcılardan oluşması, bulguların genellenebilirliği açısından bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Sınıf
K1	Kadın	19	1.sınıf
K2	Kadın	19	1.sınıf
K3	Kadın	19	1.sınıf
K4	Kadın	19	1.sınıf
K5	Kadın	21	1.sınıf
K6	Kadın	22	1.sınıf
K7	Kadın	18	1.sınıf
K8	Kadın	19	1.sınıf
K9	Erkek	21	1.sınıf
K10	Erkek	20	4.sınıf
K11	Kadın	23	4.sınıf
K12	Kadın	22	4. sınıf
K13	Kadın	22	4. sınıf
K14	Kadın	22	4. sınıf
K15	Kadın	22	4. sınıf
K16	Kadın	23	4. sınıf
K17	Kadın	22	4. sınıf
K18	Kadın	22	4. sınıf
K19	Erkek	22	4. sınıf
K20	Erkek	21	4. sınıf

Veri Toplama Süreci

Veriler, psikolojik danışmanlık alanyazınında tanımlanan temel etik ikilem bildirimlerinden (Camadan, 2018; Maki vd., 2025; Prendeville ve Kinsella, 2026; Yavrutürk, 2025) hareketle araştırmacılar tarafından geliştirilen altı vinyet senaryosu aracılığıyla toplanmıştır. Senaryolar; gizlilik, çoklu ilişkiler, mesleki yetkinlik ve yasal yükümlülükler gibi temel etik problem alanlarını kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. Senaryoların etik kodlarla uyumu, kapsam uygunluğu ve anlaşılabilirliği; kamu ve özel sektörde görev yapan bir psikolog, iki psikolojik danışman ve bir aile danışmanı olmak üzere toplam dört uzmanın görüşüne sunulmuş, uzmanlardan alınan geri bildirimler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir. Senaryolar şunlardır:

1. *Senaryo – Otorite ve Gizlilik:* Lisede okuyan bir öğrencisiniz. Çok sevdiğiniz bir öğretmeniniz, sınıfta olan bazı durumları (örneğin kopya çekme, sigara kullanımı, ilişkiler vb.) kendisine aktarmanızı istemektedir. Bu durumda nasıl davranırdınız? Neden? Sondaj Soruları (gerekirse): Karar verirken nelere dikkat ederdiniz? Bu durum sizi nasıl etkilerdi? Baskı altında kararınız değişir miydi?

2. *Senaryo – Çoklu İlişkiler:* Bir süredir psikolojik danışman olarak çalıştığınızı düşünün. Eşinizin kardeşi sizden destek almak istemekte ve aileniz de bu konuda sizden yardım beklemektedir. Bu durumda nasıl davranırdınız? Neden? Sondaj Soruları (gerekirse): Yakınlık düzeyi kararınızı nasıl etkiler? Bu durumda kendinizi nasıl hissederdiniz? Nasıl bir yol izlemeyi tercih ederdiniz?

3. *Senaryo – Gizlilik ve Güvenlik:* 15 yaşında bir öğrencisiniz ve psikolojik danışmanlık almaktasınız. Danışmanınıza evden kaçmayı planladığınızı söylüyorsunuz. Bu durumda danışmanınız nasıl davranmalıdır? Neden? Sondaj Soruları (gerekirse): Bu durum riskli midir? Neden? Danışman bu bilgiyi paylaşmalı mıdır? Bu durum güven ilişkisini nasıl etkiler?

4. *Senaryo – Madde Kullanımı:* Yakın bir arkadaşınız size zararsız olduğunu düşündüğü bir madde kullandığını ve sizin de denemenizi öneriyor. Bu durumda nasıl davranırdınız? Neden? Sondaj Soruları

(gerekirse): Arkadaşınıza nasıl yaklaştınız? Bu durumu başkalarıyla paylaşır mıydınız? Davranış devam ederse ne yapardınız?

5. *Senaryo – İstismar Durumu*: Yakın bir arkadaşınız, bir öğretmen tarafından rahatsız edildiğini sizinle paylaşmakta ve kimseye söylememeni istemektedir. Bu durumda nasıl davranırdınız? Neden? Sondaj Soruları (gerekirse): Bu durumu birine bildirmeyi düşünür müsünüz? Bu durum ilişkinizi nasıl etkiler? Başkaları için risk oluşturabilir mi?

6. *Senaryo – Aile İçi Şiddet*: Ayrıldığınız evde halen anne ve babanızla yaşayan küçük kardeşinizin ve annenizin babanız tarafından şiddete uğradığını ve kardeşinizin zarar gördüğünü fark ediyorsunuz. Bu durumda nasıl davranırdınız? Neden? Sondaj Soruları (gerekirse): Önceliğiniz ne olurdu? Bu durumu bir başkasıyla paylaşır mıydınız? Bu durum sizi nasıl etkilerdi?

Veri toplama süreci, gönüllü katılım esasına dayalı olarak bireysel yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara yalnızca verdikleri kararları değil, bu kararlara hangi gerekçelerle ulaştıklarını ve kararlarını hangi koşullarda yeniden değerlendirebileceklerini açıklamalarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler ses kaydı ile alınmış ve kelimesi kelimesine çözümlenmiştir. Toplam görüşme süresi yaklaşık 600 dakika olup görüşmeler 18 ile 53 dakika arasında sürmüştür. Ortalama görüşme süresi yaklaşık 30 dakikadır. Araştırma sürecinde etik ilkeler gözetilmiş, katılımcılara araştırma hakkında açıklama yapılarak bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Tüm veriler anonimleştirilmiş ve katılımcı kimliklerini ortaya çıkarabilecek bilgiler analiz sürecine dâhil edilmemiştir. Ayrıca ilgili etik kuruldan (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 28/04/2026 tarih ve 2026.07.010 sayılı kurul kararı) gerekli izinler temin edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler, yönlendirilmiş (directed) içerik analizi yaklaşımıyla çözümlenmiştir. Yönlendirilmiş içerik analizinin amacı, bir kuramsal çerçeveyi veya kuramı doğrulamak veya genişletmektir. Mevcut kuram veya araştırma, araştırma sorusuna odaklanmaya yardımcı olabilir. İlgili duyulan değişkenler veya değişkenler arasındaki ilişkiler hakkında tahminler sağlayarak, ilk kodlama şemasını veya kodlar arasındaki ilişkileri belirlemeye yardımcı olabilir (Hsieh ve Shannon, 2005). Bundan dolayı analiz sürecinde, etik karar verme süreçlerini çok boyutlu olarak inceleyebilmek amacıyla normatif, bağlamsal ve süreçsel boyutları kapsayan üç tamamlayıcı kuramsal çerçeve birlikte kullanılmıştır.

İlk aşamada, katılımcıların senaryo temelli yanıtlarında örtük olarak ifade edilen normatif gerekçeleri belirlemek amacıyla Etik Perspektifler Ölçeğinin (Ethical Perspectives Scale-EPS) (Diegel vd., 2024) kuramsal ve yapısal çerçevesi analitik bir referans olarak kullanılmıştır. Ölçek katılımcılara doğrudan uygulanmamış olmakla birlikte, dayandığı etik perspektifler ve madde içerikleri, içerik analizinde kodlama kategorilerinin belirlenmesinde yönlendirici bir çerçeve sunmuştur. EPS, Markkula etik çerçevesine dayanan ve bireylerin etik kararları değerlendirirken hangi normatif ölçütleri dikkate aldıklarını ortaya koymayı amaçlayan; faydacılık, haklar, adalet, ortak iyi ve erdem olmak üzere beş temel etik perspektiften oluşan bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda katılımcıların senaryo temelli yanıtlarında yer alan ifadeler, söz konusu etik kriterlerle eşleştirilmiş; kararların daha fazla kişiye fayda sağlama, bireysel haklara saygı, adil ve tarafsız olma, toplumsal faydayı gözetme ve kişisel değerlerle tutarlılık gibi ölçütlere hangi düzeyde dayandırıldığı analiz edilmiştir.

Böylece her bir yanıtın hangi etik perspektife dayandığı sistematik biçimde kodlanmıştır. Katılımcı yanıtlarında aranan ölçütler, *faydacılık perspektifi* kapsamında kararın daha fazla kişiye fayda sağlayıp sağlamadığı; *haklar perspektifi* kapsamında bireylerin kendi yaşamları üzerinde karar verme özgürlüğüne ve haklarına saygı gösterilip gösterilmediği; *adalet perspektifi* kapsamında kararın adil, tarafsız ve ayrımcılıktan uzak olup olmadığı; *ortak iyi* perspektifi kapsamında kararın yalnızca belirli bireylere değil, toplumun geneline fayda sağlayıp sağlamadığı ve *erdem perspektifi* kapsamında ise kararın ahlaki değerler ve erdemlerle ne ölçüde tutarlı olduğu gibi boyutları içermektedir. Bu doğrultuda, katılımcıların senaryo temelli yanıtlarında yer alan ifadeler, söz konusu etik kriterlerle eşleştirilmiş; böylece her bir yanıtın hangi etik perspektife dayandığı, içerik analizi yoluyla sistematik olarak kodlanmıştır. Kodlama sürecinde katılımcı ifadeleri içerdiği normatif gerekçelere göre analiz edilmiş ve

her bir yanıt, baskın gerekçeyi yansıtan *birincil etik perspektif* ile destekleyici gerekçeleri yansıtan *ikincil perspektifler* altında sınıflandırılmıştır. Bu yaklaşım, katılımcıların etik kararlarını tek bir normatif çerçeveye indirgemekten ziyade, birden fazla etik perspektifi birlikte kullanabildiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu aşamada veri toplama süreci ile analiz süreci birbirini destekleyecek şekilde yapılandırılmıştır. Katılımcılara yöneltilen sorular, belirli bir etik kategoriye yönlendirmekten kaçınacak biçimde açık uçlu tutulmuş; bunun yerine kararın hangi ölçütlere dayandırıldığını açığa çıkarmaya odaklanmıştır. Bu kapsamda katılımcılardan karar verirken en çok neyi gözettiklerini, kararlarının kimler üzerinde nasıl etkiler doğuracağını nasıl değerlendirdiklerini, bireysel hakların, adaletin ve toplumsal sonuçların bu süreçte ne ölçüde belirleyici olduğunu ve kararlarının kişisel değerleriyle ne derece uyumlu olduğunu açıklamaları istenmiştir. Gerekliğinde bu boyutları derinleştirmek amacıyla fayda (faydacılık), haklar, adalet, toplumsal etkiler (ortak iyi) ve kişisel değerler (erdem) çerçevesinde esnek sondaj soruları kullanılmıştır.

İkinci aşamada, belirlenen etik perspektiflerin hangi koşullar altında ortaya çıktığını incelemek amacıyla bağlamsal analiz gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda kullanılan bağlamsal kategoriler, tek bir ölçme aracına dayanmamakta; etik karar verme alanyazında vurgulanan durumsal ve çevresel belirleyicilerin kuramsal bir sentezi olarak sunulmuştur. Bu doğrultuda risk düzeyi, ilişkisel yakınlık, kültürel normlar, mesleki etik sorumluluklar ve yasal/kurumsal çerçeve gibi bağlamsal boyutlar; etik kararların bireysel ve durumsal faktörlerin etkileşimi içinde şekillendiğini ortaya koyan çalışmalar (Bazerman ve Tenbrunsel, 2011; Herlihy ve Corey, 2015; Mani ve Mansaray, 2025; Trevino, 1986) dikkate alınarak analitik kategoriler olarak belirlenmiştir.

Analiz, yalnızca hangi etik perspektifin kullanıldığını değil, bu perspektiflerin hangi bağlamsal koşullar altında öne çıktığını açıklamaya odaklanmıştır. Bu amaçla katılımcılara, kararın algılanan risk düzeyi, ilişkisel yakınlık, sorumluluk ve olası sonuçları gibi boyutları açığa çıkarmaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Örneğin “Bu durumda kendinizi nasıl hissedersiniz?”, “Sizce bu durum ne ölçüde risklidir?”, “Bu kişinin size olan yakınlığı kararınızı etkiler miydi?” ve “Bu durumda sorumluluğunuz artmış olsaydı kararınız değişir miydi?” gibi sorular aracılığıyla katılımcıların bağlamsal değerlendirmeleri derinleştirilmiştir. Elde edilen yanıtlar, etik kararların bağlamsal belirleyicilerini ortaya koymak üzere analiz edilmiştir. Bu süreçte bağlamsal kategoriler, önceden sabitlenmiş yapılar olarak değil; alanyazın temelli ve veriyle etkileşim içinde şekillenen analitik boyutlar olarak ele alınmış ve gerektiğinde veriyle uyumlu biçimde esnek olarak uygulanmıştır.

Üçüncü aşamada, katılımcıların karar verme süreçlerinin dinamik yapısı incelenmiştir. Bu kapsamda özellikle yeni bilgi, risk artışı ve bağlamsal değişkenlerin etkisiyle kararların nasıl yeniden değerlendirildiği analiz edilmiştir. Bu süreç, etik karar vermeyi aşamalı bir bilişsel yapı olarak ele alan James Rest (1986) modeli çerçevesinde yorumlanmıştır. Rest’in (1986) modeline göre etik karar verme süreci; etik bir durumun fark edilmesi (moral awareness), alternatiflerin değerlendirilmesi (moral judgment), belirli bir eyleme yönelik niyet geliştirilmesi, olası sonuçlarının gözden geçirilmesi (moral intention) ve bu niyetin davranışa dönüştürülmesi (moral behavior) aşamalarını içermektedir. Bu aşamada katılımcılara “Bu durumda aklınıza gelen ilk çözüm neydi?”, “Bu ilk düşünceden sonra nasıl bir yol izlemeyi planlıyorsunuz?”, “Kararınızı hemen uygulamayı düşünür müsünüz?”, “Kararınızı uygularken nerelerde zorlanabileceğinizi düşünüyorsunuz?” ve “Bu zorlukların nedeni sizce nedir?” gibi sorular yöneltilmiş; bu sorular aracılığıyla karar verme sürecinin aşamalı ve yeniden yapılandırılabilir doğası analiz edilmiştir. Bu doğrultuda etik kararların statik değil, süreç içinde yeniden değerlendirilen ve farklı aşamalardan geçerek şekillenen dinamik bir yapı olduğu varsayılmıştır.

Bu üç aşamalı analiz yaklaşımı, etik karar verme sürecini yalnızca ulaşılan sonuçlar üzerinden değil; bu sonuçların hangi normatif temellere dayandığı, hangi bağlamsal koşullar altında ortaya çıktığı ve süreç içinde nasıl yeniden şekillendiği üzerinden bütüncül biçimde incelemeye olanak sağlamıştır. Bu yönüyle analiz, etik kararların çoklu etik perspektifler, bağlamsal dinamikler ve bilişsel süreçlerin etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koymayı ve etik karar verme süreçlerinin belirli bir eğitim ve deneyim bağlamı içinde nasıl şekillendiğine ilişkin derinlemesine bir anlayış sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada birinci araştırmacı; senaryoların geliştirilmesi, veri toplama sürecinin yürütülmesi, görüşmelerin gerçekleştirilmesi, ses kayıtlarının çözümlenmesi, verilerin analizi ve bulguların raporlaştırılması süreçlerinde aktif rol almıştır. Birinci araştırmacının araştırma öncesinde gerçekleştirdiği kapsamlı alanyazın incelemesi, katılımcıların açıklamalarının kendi bağlamı içerisinde değerlendirilmesini ve verilerin derinlemesine analiz edilmesini desteklemiştir. Bununla birlikte, nitel araştırmalarda araştırmacının bilgi, deneyim ve bakış açısının veri toplama ve yorumlama sürecini etkileyebileceği dikkate alınarak (Merriam ve Tisdell, 2015), veri toplama ve analiz sürecinde refleksif bir yaklaşım benimsenmiştir. Görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalınarak yürütülmüş, analiz sürecinde katılımcı ifadeleri doğrudan veriye dayalı olarak değerlendirilmiş ve araştırmacının olası önyargılarının yorumları etkilemesini en aza indirmeye özen gösterilmiştir.

İkinci araştırmacı, etik ilkeler ve araştırma etiği alanındaki akademik çalışmaları ve deneyimi doğrultusunda kodlamaların veriyi temsil etme uygunluğunu, tema oluşturma sürecini ve bulguların yorumlanmasını eleştirel olarak gözden geçirmiştir. Analiz sürecinde tema ve yorumlar araştırmacılar arasında düzenli olarak incelenmiş, etik ikilemlere ilişkin değerlendirmeler yeniden gözden geçirilmiş ve gerekli görülen düzenlemeler ortak görüş doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu süreç, yorumların tutarlılığını güçlendirmeye ve araştırmacı öznelliğinin olası etkisini en aza indirmeye katkı sağlamıştır.

Etik Hususlar ve Güvenirlik

Araştırmada nitel araştırma süreçlerinde güvenilirliği sağlamak amacıyla inandırıcılık, tutarlılık ve doğrulanabilirlik ilkeleri dikkate alınmıştır (Guba ve Lincoln, 1994). İnanırıcılık, bulguların doğrudan katılımcı ifadeleri ile desteklenmesi ve veri ile yorum arasındaki ilişkinin açık biçimde ortaya konulması yoluyla sağlanmıştır. Tutarlılık, veri toplama ve analiz süreçlerinin sistematik biçimde yürütülmesi, kodlama sürecinin açık şekilde tanımlanması ve analiz adımlarının ayrıntılı olarak raporlanması ile güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda kodlama süreci araştırmacılar tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve gerekli durumlarda kategoriler veriyle uyumlu biçimde revize edilmiştir. Bu aşamada araştırmacıların, farklı değerlendirdikleri görüşler üzerinde tartışarak uzlaşımaya çalışılmıştır. Sürecin güvenilirliği “Güvenirlik = Görüş birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100” formülü kullanılarak hesaplanmış (Miles ve Huberman, 1994) ve iki araştırmacı arasındaki güvenilirlik oranı %93 olarak belirlenmiştir. Doğrulanabilirlik, analiz sürecinin sistematik biçimde dokümanite edilmesi, kodlama kategorilerinin açık biçimde tanımlanması ve bulguların analitik süreçle ilişkilendirilerek şeffaf biçimde raporlanması yoluyla desteklenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde elde edilen bulgular, araştırmanın kuramsal çerçevesi doğrultusunda; normatif (etik perspektifler), bağlamsal (kararın içinde bulunduğu koşullar) ve süreçsel (kararın nasıl oluştuğu) olarak üç düzeyde ele alınmıştır. Öncelikle katılımcıların etik ikilemler karşısında hangi etik perspektiflere dayandıkları ve bu perspektiflerin nasıl dağıldığı sunulmuştur.

Etik İkilemler Karşısında Etik Perspektiflere Başvurma Biçimleri ve Göreli Önceliklendirilmesi

Etik ikilemler karşısında verilen kararların hangi normatif temellere dayandığını ortaya koymak amacıyla, katılımcıların yanıtları baskın etik perspektiflere göre sınıflandırılmış, frekans ve yüzde değerleri üzerinden analiz edilmiştir. Bu çerçevede, etik perspektiflerin genel dağılımı sınıf düzeyine göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu doğrultuda, katılımcıların etik kararlarında başvurdukları perspektiflerin genel dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Etik Perspektiflerin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Etik Perspektif	1. Sınıf n (%)	4. Sınıf n (%)	Toplam n (%)
Ortak İyi	17 (28.3)	29 (48.3)	46 (38.3)
Haklar	14 (23.3)	14 (23.3)	28 (23.3)
Adalet	17 (28.3)	5 (8.3)	22 (18.3)
Erdem	7 (11.7)	9 (15.0)	16 (13.3)
Faydacılık	5 (8.3)	3 (5.0)	8 (6.7)
Toplam	60 (100)	60 (100)	120 (100)

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların etik kararlarında en sık başvurdukları perspektifin *ortak iyi* olduğu görülmektedir (n=46, %38,3). Bunu sırasıyla *haklar* (n=28, %23,3), *adalet* (n=22, %18,3), *erdem* (n=16, %13,3) ve *faydacılık* (n=8, %6,7) perspektifleri izlemektedir. Sınıf düzeyine göre dağılım incelendiğinde, *birinci sınıf öğrencilerinde adalet ve ortak iyi perspektiflerinin eşit düzeyde (n=17) öne çıktığı*, buna karşın *dördüncü sınıf öğrencilerinde ortak iyi perspektifinin belirgin biçimde arttığı (n=29)* görülmektedir. Buna karşılık, *adalet perspektifinin dördüncü sınıfta azaldığı (n=5)* dikkat çekmektedir. *Haklar perspektifi ise her iki sınıf düzeyinde eşit dağılım göstermektedir (n=14)*. Erdem perspektifi dördüncü sınıfta (n=9), birinci sınıfa (n=7) kıyasla daha yüksek düzeyde görülürken, faydacılık perspektifi her iki grupta da düşük düzeyde kalmaktadır.

Genel dağılımın ardından, etik perspektiflerin bağlama duyarlılığını daha ayrıntılı biçimde incelemek amacıyla analizler senaryo temeline indirgenmiştir. Bu kapsamda, birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin altı farklı etik ikilem senaryosuna verdikleri yanıtlar ayrı ayrı ele alınmış; etik perspektiflerin senaryolara göre nasıl farklılaştığı Tablo 3 ve Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 3

Birinci Sınıf Öğrencilerinin Ağırlıklı Etik Perspektiflerinin Senaryo Bazında Dağılımı

	Adalet n (%)	Erdem n (%)	Faydacılık n (%)	Haklar n (%)	Ortak İyi n (%)	Toplam n (%)
1. Senaryo	7 (70)	1 (10)	-	2 (20)	-	10 (100)
2. Senaryo	-	1 (10)	-	9 (90)	-	10 (100)
3. Senaryo	-	-	2 (20)	2 (20)	6 (60)	10 (100)
4. Senaryo	1 (10)	1 (10)	3 (30)	-	5 (50)	10 (100)
5. Senaryo	7 (70)	-	-	1 (10)	2 (20)	10 (100)
6. Senaryo	2 (20)	4 (40)	-	-	4 (40)	10 (100)
Toplam	17 (28.3)	7 (11.7)	5 (8.3)	14 (23.3)	17 (28.3)	60 (100)

Senaryolar; (1) otorite ve gizlilik, (2) çoklu ilişkiler, (3) gizlilik ve güvenlik, (4) madde kullanımı, (5) istismar durumu ve (6) aile içi şiddet temalarını içermektedir. Tablo 3 incelendiğinde, birinci sınıf öğrencilerinin etik perspektif tercihlerinin senaryolara göre farklılaştığı görülmektedir. *Otorite ve gizlilik senaryosunda (Senaryo 1)* adalet perspektifi (n=7) belirgin biçimde öne çıkarken, *çoklu ilişkiler senaryosunda (Senaryo 2)* haklar perspektifinin (n=9) baskın olduğu görülmektedir. *Gizlilik ve güvenlik senaryosunda (Senaryo 3)* ortak iyi perspektifi (n=6) en yüksek frekansa sahip olup, haklar (n=2) ve faydacılık (n=2) daha düşük düzeyde temsil edilmektedir. *Madde kullanımı senaryosunda (Senaryo 4)* ortak iyi (n=5) ve faydacılık (n=3) öne çıkan perspektiflerdir. *İstismar durumu senaryosunda (Senaryo 5)* adalet perspektifi (n=7) baskınken, ortak iyi (n=2) ve haklar (n=1) sınırlı düzeyde görülmektedir. *Aile içi şiddet senaryosunda (Senaryo 6)* ise erdem (n=4) ve ortak iyi (n=4) perspektiflerinin eşit düzeyde dağılım gösterdiği görülmektedir.

Son sınıf öğrencilerinin ağırlıklı etik perspektiflerinin senaryo bazında dağılımına Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4

Son Sınıf Öğrencilerinin Ağırlıklı Etik Perspektiflerinin Senaryo Bazında Dağılımı

4. Sınıf	Adalet n (%)	Erdem n (%)	Faydacılık, n (%)	Haklar n (%)	Ortak İyi n (%)	Toplam n (%)
1. Senaryo	3 (30)	2 (20)	-	2 (20)	3 (30)	10 (100)
2. Senaryo	-	1 (10)	-	8 (80)	1 (10)	10 (100)
3. Senaryo	-	-	-	1 (10)	9 (90)	10 (100)
4. Senaryo	1 (10)	2 (20)	2 (20)	1 (10)	4 (40)	10 (100)
5. Senaryo	1 (10)	-	1 (10)	2 (20)	6 (60)	10 (100)
6. Senaryo	-	4 (40)	-	-	6 (60)	10 (100)
Toplam	5 (8.3)	9 (15.0)	3 (5.0)	14 (23.3)	29 (48.3)	60 (100)

Senaryolar; (1) otorite ve gizlilik, (2) çoklu ilişkiler, (3) gizlilik ve güvenlik, (4) madde kullanımı, (5) istismar durumu ve (6) aile içi şiddet temalarını içermektedir.

Tablo 4 incelendiğinde, dördüncü sınıf öğrencilerinin etik perspektif tercihlerinin senaryolara göre farklılaştığı görülmektedir. *Otorite ve gizlilik senaryosunda (Senaryo 1)* adalet (n=3) ve ortak iyi (n=3) perspektiflerinin eşit düzeyde öne çıktığı, erdem (n=2) ve haklar (n=2) perspektiflerinin ise daha düşük düzeyde temsil edildiği görülmektedir. *Çoklu ilişkiler senaryosunda (Senaryo 2)* haklar perspektifinin belirgin biçimde baskın olduğu (n=8), erdem (n=1) ve ortak iyi (n=1) perspektiflerinin sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. *Gizlilik ve güvenlik senaryosunda (Senaryo 3)* ortak iyi perspektifi (n=9) açık biçimde öne çıkarken, yalnızca haklar perspektifinin (n=1) düşük düzeyde temsil edildiği görülmektedir. *Madde kullanımı senaryosunda (Senaryo 4)* ortak iyi (n=4) en yüksek frekansa sahip olup, erdem (n=2) ve faydacılık (n=2) daha düşük düzeyde; adalet (n=1) ve haklar (n=1) ise sınırlı düzeyde yer almaktadır. *İstismar durumu senaryosunda (Senaryo 5)* ortak iyi perspektifinin (n=6) baskın olduğu, haklar (n=2), adalet (n=1) ve faydacılık (n=1) perspektiflerinin daha düşük düzeyde temsil edildiği görülmektedir. *Aile içi şiddet senaryosunda (Senaryo 6)* ortak iyi (n=6) ve erdem (n=4) perspektiflerinin öne çıktığı görülmektedir.

Bu nicel dağılımları desteklemek ve etik perspektiflerin katılımcı ifadelerinde nasıl ortaya çıktığını göstermek amacıyla, her bir senaryo için temsil edici doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bu alıntılar, içerik analizi sürecinde oluşturulan kodların dayandığı örnek ifadeleri yansıtmaktadır.

Otorite ve gizlilik senaryosunda (Senaryo 1) adalet perspektifi, bir katılımcının “Asla kabul etmezdim, sınıf içinde hepimiz öğrenciyiz ajan değiliz ve baskı altında bile kararım değişmez” (K1, 1. sınıf) ifadesinde açık biçimde görülmektedir. Benzer biçimde bir başka katılımcı “öğrencilerini tanımak bu öğretmenin görevidir, bir öğrenciden diğer bir öğrenci hakkında bilgi almak değil” (K11, 4. sınıf) ifadesiyle adalet perspektifinden değerlendirme yapmıştır.

Çoklu ilişkiler senaryosunda (Senaryo 2) haklar perspektifi, “Yardımcı olamam. Çünkü kendini rahat hissedemez; tarafsız hizmet almak onun hakkı ve ben bunu sağlayamam” (K8, 1. sınıf) ifadesinde görülürken, “Kişisel sınırlar korunmalıdır; yakınlarımla özellikle mesleğime saygı duymalarını beklerim” (K17, 4. sınıf) ifadesi de aynı perspektifi yansıtmaktadır. Buna ek olarak, *erdem* perspektifi, “Nasıl doktor kendi yakınına ameliyat etmek istemezse, biz de kendi yakınımıza objektif olamayız” (K12, 4. sınıf) ifadesinde bireysel tarafsızlık ve mesleki dürüstlük vurgusu üzerinden temsil edilmektedir.

Gizlilik ve güvenlik senaryosunda (Senaryo 3) ortak iyi perspektifi, katılımcıların bireysel gizlilikten ziyade güvenliği önceleyen değerlendirmelerinde ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda bir katılımcı, “Niyetimin ciddi olup olmadığını anlamak ister, eğer ikna edemezse aileme haber vermeli çünkü öncelik benim güvenliğim olmalı” (K15, 4. sınıf) ifadesiyle güvenliği merkeze alan bir yaklaşım sergilemektedir. Benzer biçimde bir başka katılımcı da “Ergenlik zor bir dönem ama öncelik güvenlik; eğer kaybolursam beni bulamayabilirler” (K9, 1. sınıf) ifadesiyle bireysel kararın ötesinde daha geniş bir koruma gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Madde kullanımı senaryosunda (Senaryo 4) faydacılık perspektifi, katılımcıların zarar-fayda dengesi üzerinden değerlendirme yaptıkları ifadelerde görülmektedir. Bu kapsamda bir katılımcı, “Eğer ailesine söylemek onun zarar görmesini engelleyecekse söylerim” (K6, 1. sınıf) ifadesiyle sonucu merkeze alan bir yaklaşım sergilemektedir. Benzer şekilde bir başka katılımcı da “Onu koruyacak olan neyse onu

yapmak gerekir, gerekirse durumu paylaşırım” (K14, 4. sınıf) ifadesiyle fayda temelli bir değerlendirme yapmaktadır.

İstismar durumu senaryosunda (Senaryo 5) adalet perspektifi, katılımcıların doğru–yanlış ayrımı üzerinden değerlendirme yaptıkları ifadelerde açık biçimde görülmektedir. Bu bağlamda bir katılımcı, “Bu bir haksızlıktır ve mutlaka bildirilmesi gerekir” (K5, 1. sınıf) ifadesini kullanırken, bir başka katılımcı da “Böyle bir durumda sessiz kalmak doğru değildir, gerekli yerlere bildirilmelidir” (K16, 4. sınıf) ifadesiyle benzer bir yaklaşım sergilemektedir.

Aile içi şiddet senaryosunda (Senaryo 6) birinci sınıf öğrencilerinde ortak iyi perspektifinin öne çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda bir katılımcı, “Bu durum sadece bireysel değil, herkes için tehlikeli olabilir, müdahale edilmesi gerekir” (K2, 1. sınıf) ifadesiyle güvenlik temelli bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Buna karşılık dördüncü sınıf öğrencilerinde *erdem* perspektifi daha belirgin hale gelmektedir. Bu kapsamda bir katılımcı, “Ailemi korumak için sorumluluk alırım ve gerekeni yaparım” (K11, 4. sınıf) ifadesiyle bireysel sorumluluk ve ahlaki duruş vurgusu yapmaktadır.

Etik Karar Vermede Bağlamsal Belirleyicilerin Senaryo ve Sınıf Düzeyi Temelinde İncelenmesi

Bu bölümde, katılımcıların etik ikilemler karşısında geliştirdikleri kararların hangi bağlamsal koşullar altında şekillendiği incelenmektedir. Etik karar verme sürecinin yalnızca benimsenen etik perspektiflerle sınırlı kalmadığı; aynı zamanda kararın verildiği durumun özelliklerinden etkilendiği görülmektedir. Bu doğrultuda analizler, katılımcı ifadelerinde öne çıkan yedi temel bağlamsal faktör (1-Yasal/kurumsal çerçeve, 2-Mesleki etik rol, 3-Risk düzeyi, 4-Kültürel normlar, 5-İlişkisel yakınlık, 6-Aile ve sosyal çevre, 7-Otorite/kurumsal baskı) üzerinden yürütülmüştür. Her bir senaryo kapsamında, katılımcıların etik kararlarını gerekçelendirirken hangi bağlamsal faktörlere atıfta buldukları belirlenmiş ve bu faktörlerin sınıf düzeyine göre nasıl farklılaştığı analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, senaryo ve sınıf düzeyi temelinde öne çıkan bağlamsal belirleyicilerin frekans dağılımları aracılığıyla Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

Etik Karar Vermede Bağlamsal Faktörlerin Sınıf Düzeyi ve Senaryo Temelinde Dağılımı

Baglamsal Faktör	1. Sınıf n (%)	4. Sınıf n (%)	Toplam n (%)	En Çok Görüldüğü Senaryo(lar)
1. Yasal / Kurumsal Çerçeve	13 (21.7)	15 (25.0)	28 (23.3)	Senaryo 5
2. Mesleki Etik Rol	16 (26.7)	10 (16.7)	26 (21.7)	Senaryo 1, 2
3. Risk Düzeyi	14 (23.3)	9 (15.0)	23 (19.2)	Senaryo 3, 4
4. Kültürel Normlar	8 (13.3)	8 (13.3)	16 (13.3)	Senaryo 6
5. İlişkisel Yakınlık	5 (8.3)	9 (15.0)	14 (11.7)	Senaryo 2, 4
6. Aile / Sosyal Çevre	3 (5.0)	5 (8.3)	8 (6.7)	Senaryo 6
7. Otorite / Kurumsal Baskı	1 (1.7)	4 (6.7)	5 (4.2)	Senaryo 1

Tablo 5 incelendiğinde, en yüksek frekansa sahip bağlamsal faktörün *yasal/kurumsal çerçeve* (n=28, %23,3) olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla *mesleki etik rol* (n=26, %21,7) ve *risk düzeyi* (n=23, %19,2) izlemektedir. Daha düşük düzeyde ise *kültürel normlar* (n=16, %13,3), *ilişkisel yakınlık* (n=14, %11,7), *aile/sosyal çevre* (n=8, %6,7) ve *otorite/kurumsal baskı* (n=5, %4,2) faktörlerinin yer aldığı görülmektedir.

Sınıf düzeyi açısından değerlendirildiğinde, birinci sınıf öğrencilerinde *mesleki etik rol ve risk düzeyi* daha belirgin iken, dördüncü sınıf öğrencilerinde *yasal/kurumsal çerçeve ve ilişkisel yakınlık* faktörlerinin daha yüksek frekansta temsil edildiği görülmektedir. Bu durum, etik karar verme sürecinde deneyim ve eğitim düzeyine bağlı olarak bağlamsal duyarlılığın farklılaştığını göstermektedir.

Etik Karar Verme Sürecinin Aşamalarının Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi

Bu bölümde, katılımcıların etik ikilemler karşısında kararlarını nasıl yapılandıkları süreçsel açıdan incelenmektedir. Etik karar verme süreci, bireylerin karşılaştıkları durumlara verdikleri ilk tepkilerden başlayarak değerlendirme ve yeniden değerlendirme aşamalarına kadar uzanan dinamik bir yapı göstermektedir. Bu doğrultuda analizler, katılımcı ifadelerinde belirlenen dört temel süreçsel aşama (1-İlk tepki, 2-Değerlendirme, 3-Yeniden değerlendirme ve 4-Uygulama niyeti) üzerinden yürütülmüştür: Elde edilen bulgular, bu aşamaların sınıf düzeyine göre dağılımı temelinde Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Etik Karar Verme Sürecinin Aşamalarının Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Süreç Aşaması	1. Sınıf n (%)	4. Sınıf n (%)	Toplam n (%)
İlk Tepki	5 (8.3)	7 (11.7)	12 (10.0)
Değerlendirme	41 (68.3)	44 (73.3)	85 (70.8)
Yeniden Değerlendirme	11 (18.3)	9 (15.0)	20 (16.7)
Uygulama Niyeti	2 (3.3)	1 (1.7)	3 (2.5)
Toplam	60 (100)	60 (100)	120 (100)

Tablo 6 incelendiğinde, etik karar verme sürecinde en baskın aşamanın *değerlendirme* olduğu görülmektedir (n=85, %70,8). Bu durum, katılımcıların kararlarını büyük ölçüde doğrudan tepki vermek yerine bilişsel bir değerlendirme süreci üzerinden oluşturduklarını göstermektedir. Değerlendirme aşamasını sırasıyla *yeniden değerlendirme* (n=20, %16,7) ve *ilk tepki* (n=12, %10,0) izlemektedir. Buna karşılık *uygulama niyeti* aşamasının oldukça düşük düzeyde temsil edildiği (n=3, %2,5) dikkat çekmektedir. Sınıf düzeyi açısından değerlendirildiğinde, dördüncü sınıf öğrencilerinin değerlendirme aşamasına daha fazla yöneldiği, birinci sınıf öğrencilerinde ise yeniden değerlendirme ve uygulama niyetinin görece daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tartışma

Bu araştırmada, psikolojik danışman adaylarının etik ikilemler karşısındaki karar verme süreçleri bağlamsal ve normatif boyutlarıyla incelenmiştir. Bulgular, katılımcıların kararlarını tek bir etik perspektife dayandırmadıklarını; bağlama, risk düzeyine ve ilişkisel dinamiklere bağlı olarak farklı etik perspektifler arasında geçiş yaptıklarını göstermektedir. Bu durum, etik perspektiflerin (haklar, adalet, erdem, ortak iyi, faydacılık) bireylerde sabit yönelimler olarak işlemediğini, aksine bağlama duyarlı biçimde devreye giren dinamik yapılar olduğunu ortaya koymaktadır.

Normatif dağılım incelendiğinde, katılımcıların en çok *ortak iyi* perspektifine başvurdukları; bunu sırasıyla *haklar*, *adalet*, *erdem* ve *faydacılık* perspektiflerinin izlediği görülmektedir. Bu dağılım, etik kararların ağırlıklı olarak koruma, zarar önleme ve toplumsal fayda ekseninde yapıldığını; buna karşılık sonuç odaklı faydacı yaklaşımın sınırlı düzeyde kaldığını göstermektedir. Bağlamsal analizde kullanılan yedi temel belirleyici faktör incelendiğinde, özellikle *yasal/kurumsal çerçeve*, *mesleki etik rol* ve *risk düzeyinin* daha yüksek frekansta öne çıktığı; buna karşılık *otorite/kurumsal baskı faktörünün* daha sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu dağılım, etik kararların yalnızca bireysel değerlerden değil, aynı zamanda rol beklentileri ve durumsal zorunluluklardan güçlü biçimde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak bulgular, katılımcıların etik kararlarını süreç içinde *değerlendirme*, *yeniden değerlendirme* ve *davranışa dönüştürme* aşamaları üzerinden yapılandıklarını göstermektedir. Bu durum, etik karar verme sürecinin doğrusal değil; bağlama duyarlı, yinelemeli ve *döngüsel* bir yapı sergilediğine işaret etmektedir.

Sınıf düzeyine göre incelendiğinde, birinci sınıf öğrencilerinin daha çok hak temelli ve ilke odaklı değerlendirmelere yöneldiği; dördüncü sınıf öğrencilerinin ise özellikle risk ve zarar olasılığının arttığı durumlarda faydacılık, ortak iyi ve mesleki etik perspektiflerine daha fazla başvurduğu görülmektedir. Bu farklılaşma, etik karar verme süreçlerinin eğitim ve deneyimle birlikte daha bağlamsal ve esnek bir yapıya geçebildiğini düşündürmektedir. Ayrıca aynı davranışsal kararların (örneğin aileyi

bilgilendirme) farklı katılımcılar tarafından farklı normatif temellerle (sonuç odaklı gerekçeler ya da mesleki sorumluluk vurgusu gibi) temellendirildiği görülmüştür. Bu bulgu, etik kararların yalnızca “ne yapıldığı” üzerinden değil, “neden yapıldığı” üzerinden anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bazı senaryolarda ise kültürel normlar ve ilişkisel bağların müdahale kararlarını sınırlandırabildiği belirlenmiştir. Bu durum, etik karar verme sürecinin yalnızca bilişsel ve aşamalı modellerle açıklanamayacağını; aksine bağlamsal, ilişkisel, kültürel ve normatif bileşenlerin etkileşimiyle şekillenen çok katmanlı bir yapı sergilediğini göstermektedir. Bu çerçevede etik kararlar, etik ilkelerle açıklanabilmekle birlikte, algılanan bağlam ve bireyin başvurduğu etik perspektifler doğrultusunda anlam kazanmaktadır. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, etik karar verme sürecinin statik bir yapıdan ziyade dinamik bir örüntü sergilediği ve bu örüntünün “bağlama bağlı etik perspektif aktivasyonu” olarak kavramsallaştırılabileceği görülmektedir. Bu durum, etik karar verme alanyazınında uzun süredir etkili olan bilişsel model ağırlıklı yaklaşımların ötesinde, bağlamsal ve çok boyutlu bir modelleme gerekliliğine işaret etmektedir (Rest, 1986; Trevino, 1986).

Bu genel çerçeve doğrultusunda, etik perspektiflerin ve bağlamsal faktörlerin farklı senaryolar altında nasıl farklılaştığını daha ayrıntılı ortaya koymak amacıyla, aşağıda senaryo temelli bulgular ayrı ayrı ele alınmaktadır.

İlk olarak, otorite ve gizlilik içeren senaryoda (Senaryo 1) etik perspektiflerin bağlamsal baskılar karşısında farklı direnç düzeyleri sergilediği görülmüştür. Mesleki etik temelli değerlendirmeler belirli koşullarda esneyebilirken, hak temelli yaklaşımın baskı altında daha güçlü biçimde korunduğu dikkat çekmektedir. Bu bulgu, alanyazında çoğunlukla eşdeğer alternatifler olarak ele alınan etik perspektiflerin (Kitchener, 1984; Rest, 1986), uygulanması sürecinde bağlamsal baskılara farklı direnç düzeyleri gösterebildiğine işaret etmektedir. Bu tespit etik karar verme sürecinin yalnızca ilke bilgisine değil, aynı zamanda bu ilkelerin hangi koşullarda değerlendirildiğine de bağlı olduğunu vurgulayan çağdaş yaklaşımlarla örtüşmektedir (Lefkowitz ve Watts, 2022). Bu yönüyle çalışma, etik perspektifleri salt normatif kategoriler olarak değil, bağlamsal stres altında farklı tepkiler üreten dinamik yapılar olarak konumlandırmaktadır. Ayrıca bu senaryoda katılımcıların yeni bilgi ve risk unsurlarıyla karşılaştıkça kararlarını gözden geçirmeleri, etik karar verme sürecinde *yeniden değerlendirme aşamasının* belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Bu durum, etik muhakemenin tek seferlik bir değerlendirme değil, bağlama duyarlı ve yinelenen bir süreç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla etik karar verme süreci doğrusal değil, bağlamsal faktörlerle sürekli yeniden şekillenen döngüsel bir yapı sergilemektedir. Bu bulgu, etik karar vermeyi aşamalı bilişsel bir süreç olarak ele alan Rest’in (1986) modeliyle kısmen örtüşmekle birlikte, sürecin bağlama duyarlı ve döngüsel doğasına da işaret etmektedir.

Çoklu ilişkiler senaryosunda (Senaryo 2), mesleki etik ilkelerin baskın olduğu görülmekle birlikte, bazı katılımcıların ilişkisel yakınlığa bağlı olarak bu ilkeleri esnetebildiği belirlenmiştir. Bu durum, etik karar verme sürecinin yalnızca bireysel muhakemeye dayalı olmadığını; aynı zamanda ilişkisel bağlar içinde müzakere edilen bir süreç olduğunu göstermektedir. Nitekim bu bulgu, etik kararların sosyal bağlamdan bağımsız ele alınamayacağını vurgulayan çalışmalarla paralellik göstermektedir (Cottone, 2001; Trevino ve Nelson, 2014).

Gizlilik ve aile bilgilendirme senaryosunda (Senaryo 3) elde edilen bulgular, etik karar verme sürecinin bağlama duyarlılığını en açık biçimde ortaya koymaktadır. Risk düzeyinin artmasıyla birlikte katılımcıların hak temelli yaklaşımdan faydacılık ve ortak iyi perspektiflerine doğru belirgin bir geçiş yaptığı görülmüştür. Bu durum yalnızca bir perspektif değişimi değil; etik muhakemenin bağlamsal olarak yeniden yapılandığını göstermektedir. Katılımcıların eklenen bilgi ve risk unsurlarına bağlı olarak kararlarını değiştirmesi, etik karar verme sürecinin statik değil, dinamik ve bağlama duyarlı olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Bagdasarov ve diğerlerinin (2013) çerçeveleme etkisi (framing effect) bulgularını desteklerken, aynı zamanda Rest’in (1986) modelinde yer alan etik duyarlılık aşamasının bağlamsal olarak yeniden düşünülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca bu senaryoda aynı davranışın farklı etik temeller üzerinden gerekçelendirildiği görülmüştür. Örneğin aileye bilgi verme davranışı bazı katılımcılar tarafından zararı önleme (faydacılık), bazıları tarafından ise mesleki sorumluluk temelinde açıklanmıştır. Bu durum, etik kararların yalnızca sonuçlarıyla değil, dayandıkları normatif gerekçelerle analiz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, aynı davranışın farklı etik çerçeveler içinde anlam kazandığını ve etik perspektiflerin bağlama bağlı olarak aktive olduğunu göstermektedir. Nitekim benzer davranışların farklı etik temeller üzerinden

gerekleştirilebildiği ve etik muhakemenin çok katmanlı bir yapı sergilediği, etik kararların farklı normatif çerçeveler ve durumsal faktörlerin etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koyan çalışmalarla da desteklenmektedir (Bagdasarov vd., 2013; Dorantes vd., 2006; Huang vd., 2024; Velasquez vd., 2015)

Madde kullanımı senaryosunda (Senaryo 4) elde edilen bulgular, etik karar vermenin yalnızca verilen kararın içeriğiyle değil, aynı zamanda bu kararın nasıl uygulandığıyla da ilişkili olduğunu göstermektedir. Katılımcıların koşullu bildirim, doğrudan müdahale ve kişiyle birlikte hareket etme gibi farklı stratejiler geliştirmesi, aynı etik hedef doğrultusunda farklı müdahale biçimlerinin ortaya çıkabildiğine işaret etmektedir. Bu durum, etik kararların yalnızca normatif tercihlerden ibaret olmadığını; uygulama süreci içinde ilişkisel ve durumsal etkenlerle şekillendiğini göstermektedir. Elde edilen bulgular, etik müdahale sürecinde ilişkisel bağlamın belirleyici rolünü vurgulayan yaklaşımlarla da örtüşmektedir (Herlihy ve Corey, 2015; Reeves ve Bond, 2021).

Taciz ve aile içi şiddet senaryolarında (Senaryo 5 ve 6), etik karar verme sürecinin en karmaşık ve çok katmanlı yapısı ortaya çıkmıştır. Bu senaryolarda açık zarar ve ihlal durumlarında adalet ve ortak iyi perspektiflerinin belirgin biçimde öne çıktığı görülürken, katılımcıların önemli bir kısmının müdahale konusunda çekimser kaldığı dikkat çekmiştir. Süreçsel açıdan değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunlukla değerlendirme aşamasında yoğunlaştıkları; ancak bu değerlendirmenin her zaman davranışa dönüşmediği görülmektedir. Bununla birlikte, özellikle yüksek risk içeren durumlarda müdahale eğiliminin belirginleşmesi, belirli bir zarar eşiği aşıldığında etik sorumluluk algısının daha güçlü biçimde aktive olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, bağlamın yalnızca hangi etik perspektifin öne çıkacağını değil, aynı zamanda etik değerlendirmenin davranışa dönüşüp dönüşmeyeceğini de etkilediğine işaret etmektedir (Rest, 1986). Bulgular, bu tür etik ikilemlerin yalnızca bilişsel bir muhakeme süreciyle sınırlı olmadığını; kültürel normlar, duygusal yük ve toplumsal anlamlandırma biçimleriyle birlikte şekillendiğini göstermektedir. Katılımcıların bazı durumlarda duygusal olarak zorlandıklarına, ses tonlarının değiştiğine ve göz teması kurmaktan kaçındıklarına yönelik gözlemler, etik karar verme sürecinin duygusal ve sosyokültürel boyutlarını görünür hale getirmiştir. Etik bilgi mevcut olsa dahi, özellikle kültürel olarak aktarılan değerler ve yoğun duygusal baskı altında bu bilginin davranışa dönüşmesi sınırlanabilmektedir. Nitekim “aile içi meselelerin dışarıya taşınmaması”, “otoriteye saygı” ve “aile bütünlüğünün korunması” gibi değerlerin bazı katılımcıların müdahale kararlarını sınırlandırdığı görülmüştür. Bu bulgular, etik eğitimin kültürel bağlamdan bağımsız değerlendirilemeyeceğini vurgulayan çalışmalarla örtüşmektedir (Siviş-Çetinkaya, 2018). Benzer şekilde, evrensel etik ilkeler ile yerel normlar arasında yaşanan gerilimin danışman adaylığı sürecinde de ortaya çıktığını gösteren bulgular (İbrahim-Dwairy, 2026) mevcut çalışmanın sonuçlarını desteklemektedir.

Aile içi şiddet senaryosu (Senaryo 6), bu dinamğin en belirgin örneğini sunmaktadır. Bu senaryoda etik değerlendirmeler yalnızca normatif perspektifler üzerinden değil, aynı zamanda kültürel normlar ve aile içi sadakat üzerinden şekillenmekte; bazı katılımcılar açık zarar durumunda dahi resmi müdahale mekanizmaları yerine aile içi çözüm yollarını tercih etmektedir. Bu durum, etik karar verme sürecinin yalnızca risk değerlendirmesiyle değil, aynı zamanda kültürel olarak içselleştirilmiş normlarla şekillendiğini göstermektedir.

Sınıf düzeyine göre yapılan karşılaştırmada, birinci sınıf öğrencilerinin etik değerlendirmelerinde daha çok *hak temelli ve ilke odaklı* yaklaşımlara yöneldiği; dördüncü sınıf öğrencilerinin ise *mesleki etik ilkeler, faydacılık ve ortak iyi* gibi daha bağlamsal ve sonuç odaklı perspektifleri daha sık kullandığı görülmektedir. Özellikle otorite ve gizlilik senaryosunda birinci sınıf öğrencilerinin gizliliği koşulsuz bir hak olarak değerlendirdiği, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise mesleki rol ve sorumluluk çerçevesinde daha esnek yorumlar geliştirdiği belirlenmiştir. Benzer şekilde risk içeren senaryolarda (gizlilik ve aile bilgilendirme, madde kullanımı), dördüncü sınıf öğrencilerinin faydacılık ve ortak iyi perspektiflerine yöneliminin artması, mesleki eğitim ilerledikçe etik değerlendirmelerin daha bağlamsal ve sonuç odaklı hale geldiğini düşündürmektedir. Buna karşılık birinci sınıf öğrencilerinin daha çok ilke temelli değerlendirmelere bağlı kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, taciz ve aile içi şiddet gibi yüksek riskli senaryolarda her iki sınıf düzeyinde de adalet ve ortak iyi perspektiflerinin baskın hale gelmesi, belirli bağlamsal koşulların etik değerlendirmeler üzerinde ortak bir yönlendirici etkisi olabileceğine işaret etmektedir. Sonuç olarak etik karar verme sürecinin yalnızca normatif tercihler üzerinden değil, bağlamın değerlendirilmesi ve kararların süreç içinde yeniden gözden geçirilmesiyle şekillendiği

anlaşılmaktadır. Özellikle eğitim düzeyi arttıkça katılımcıların yalnızca hangi etik ilkenin doğru olduğuna değil, bu ilkenin *hangi koşullarda ve nasıl uygulanması gerektiğine odaklandıkları* görülmektedir. Bu durum, etik muhakemenin bağlama duyarlı ve yinelemeli bir yapı sergilediğini ortaya koyan çalışmalarla uyumlu olduğu gibi, *mesleki eğitim sürecinin* etik değerlendirmeler üzerindeki dönüştürücü etkisini vurgulayan bulgularla da örtüşmektedir (Homa ve Hricova, 2024; Marya vd., 2022; Siviş-Çetinkaya, 2018; Stark vd., 2022;).

Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bu çalışma etik karar verme alanyazınına üç temel katkı sunmaktadır. İlk olarak, etik perspektiflerin bireylerde sabit yönelimler değil, *bağlama bağlı olarak aktive edilen dinamik yapılar* olduğunu göstermektedir. İkinci olarak, etik perspektiflerin yalnızca farklılaşmadığını, aynı zamanda bağlamsal baskılar karşısında *farklı direnç düzeyleri* sergilediğini ortaya koymaktadır. Üçüncü olarak ise etik karar verme sürecinin yalnızca bilişsel bir değerlendirme süreci olmadığı; *duygusal, ilişkisel ve sosyokültürel bileşenleri içeren çok katmanlı bir yapı* sergilediğini göstermektedir. Bu bulgular, etik kararların sosyal normlar, bağlamsal ipuçları ve öğrenme süreçleriyle şekillendiğini ortaya koyan ampirik çalışmalarla da örtüşmektedir (Gino vd., 2009; Maier vd., 2025).

Sonuç

Etik karar verme süreci çok katmanlı ve bağlama duyarlı bir yapı sergilemektedir. Bu çalışma, söz konusu sürecin risk düzeyi, ilişkisel dinamikler, kültürel normlar ve mesleki rol beklentileri tarafından şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın temel katkısı, etik perspektiflerin bireylerde sabit yönelimler olarak işlemediğini; aksine duruma bağlı olarak aktive olan yapılar olduğunu göstermesidir. Katılımcıların değişen bilgi ve koşullar doğrultusunda kararlarını yeniden düşünmeleri, etik kararların sabit çıktılar değil, süreç içinde yeniden yapılandırılan değerlendirmeler olduğunu ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular, etik karar verme sürecinin yalnızca hangi etik perspektiflerin benimsendiğiyle değil, bu perspektiflerin hangi bağlamsal koşullarda ve süreçsel aşamalarda devreye girdiğiyle anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Bu durum, etik karar verme sürecinin bireysel muhakeme ile durumsal faktörlerin etkileşimi üzerinden şekillendiğini ileri süren yaklaşımlarla uyumludur (Gamliel vd., 2025; Trevino, 1986).

Sonuç olarak, bu çalışmada önerilen "*bağlama bağlı etik perspektif aktivasyonu*" kavramsallaştırması, etik kararların normatif, bağlamsal ve süreçsel boyutlarının birlikte ele alınmasına yönelik bütünleştirici bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve, etik karar verme sürecinin yalnızca hangi etik ilkenin seçildiğiyle değil, bu ilkenin hangi koşullarda, hangi gerekçelerle ve nasıl uygulandığıyla anlam kazandığını ortaya koymaktadır.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu araştırmanın bulguları bazı sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir. İlk olarak, çalışmada kullanılan vinyet temelli yaklaşım, katılımcıların gerçek mesleki davranışlarını değil, etik ikilemler karşısındaki değerlendirme ve karar verme eğilimlerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle elde edilen bulgular, gerçek uygulama ortamlarında sergilenen davranışlardan ziyade etik muhakeme süreçlerine ilişkin eğilimleri yansıtmaktadır (Alexander ve Becker, 1978; Hughes ve Huby, 2002). İkinci olarak, araştırmanın tek merkezde yürütülmüş olması ve örneklemin aynı üniversitenin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı öğrencilerinden oluşması, örneklemin homojen bir yapıya sahip olmasına neden olmuş ve bulguların farklı üniversitelere ve farklı eğitim bağlamlarına genellenebilirliğini sınırlandırmıştır. Son olarak, örnekleme kadın katılımcıların ağırlıklı olması, rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarının doğal öğrenci profiliyle ilişkilidir. Araştırmaya ulaşılabilen tüm erkek öğrenciler çalışmaya dâhil edilmiş olmakla birlikte, cinsiyet dağılımındaki bu doğal dengesizlik bulguların farklı cinsiyet dağılımlarına sahip örneklere aktarılmasında dikkatli olunmasını gerektirmektedir.

Bu bulgular doğrultusunda, gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalarda etik karar verme süreçlerinin zaman içerisindeki değişimini ortaya koyabilmek amacıyla boylamsal araştırma desenlerinin kullanılması önerilmektedir. Ayrıca etik muhakemenin hem karar verme eğilimleri hem de gerçek

uygulama davranışları açısından daha kapsamlı biçimde değerlendirilebilmesi için nitel ve nicel veri toplama tekniklerini bir araya getiren karma yöntem araştırmaları planlanabilir. Farklı üniversitelerden ve farklı sosyokültürel özelliklere sahip örneklerle yürütülecek çok merkezli çalışmalar, bulguların aktarılabilirliğine önemli katkılar sağlayacaktır. Uygulama açısından ise psikolojik danışmanlık lisans programlarında etik karar verme becerilerinin geliştirilmesine yönelik, gerçek yaşam örnekleri, vaka tartışmaları ve uygulamalı etik ikilem modüllerini içeren öğretim etkinliklerinin ders içeriklerine ve süpervizyon süreçlerine sistematik biçimde dâhil edilmesi önerilmektedir. Bu tür uygulamaların, etik bilgi ile etik davranış arasındaki ilişkinin güçlendirilmesine ve danışman adaylarının bağlama duyarlı etik muhakeme becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akfert, S. K. (2012). Farklı kurumlarda çalışan psikolojik danışmanların yaşadıkları etik ikilemler ile bu ikilemler karşısındaki tutum ve davranışları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1791-1812.
- Alexander, C. S., & Becker, H. J. (1978). The use of vignettes in survey research. *Public Opinion Quarterly*, 42(1), 93-104. <https://doi.org/10.1086/268432>
- American Counseling Association (2014). *ACA code of ethics*. <https://www.counseling.org/resources/aca-code-of-ethics.pdf>
- American Psychological Association (2017). *Ethical principles of psychologists and code of conduct*. <https://www.apa.org/ethics/code>
- Arslan, Ü. ve Sommers-Flanagan, J. (2018). Ethical beliefs of counseling students in Turkey. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 196-212. <https://izlik.org/JA89YS49SB>
- Arslan, Ü., Karataş, U. Y. ve Dostuoğlu, E. (2019). Psikolojik danışmanlık alanında mevcut ve gelişen etik sorunlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 86-103. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.515865>
- Aşantugrul, N. (2026). Psikolojik danışman adaylarının bireysel psikolojik danışma yaparken karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(3), 143-156. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2026.1626>
- Aydın, İ. (2021). *Eğitim ve öğretimde etik* (11. Baskı). Pegem Akademi.
- Bagdasarov, Z., Thiel, C. E., Johnson, J. F., Connelly, S., Harkrider, L. N., Devenport, L. D., & Mumford, M. D. (2013). Case-based ethics instruction: The influence of contextual and individual factors in case content on ethical decision-making. *Science and Engineering Ethics*, 19(3), 1305-1322. <https://doi.org/10.1007/s11948-012-9414-3>
- Bazerman, M. H., & Tenbrunsel, A. E. (2011). *Blind spots: Why we fail to do what's right and what to do about it*. Princeton University Press.
- British Psychological Society (2018). *Code of ethics and conduct*. <https://www.bps.org.uk/guideline/code-ethics-and-conduct>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Pegem Akademi.
- Camadan, F. (2018). Psychological counsellor's conflict: Ethical dilemma. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 76-94. <https://doi.org/10.19126/suje.333613>
- Corey, G., Corey, M. S., & Callanan, P. (2011). *Issues and ethics in the helping professions* (8th Edition). Brooks/Cole.
- Cottone, R. R. (2001). A social constructivism model of ethical decision making in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 79(1), 39-45. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01941.x>
- Diegel, K. J., Barth, T. M., & Lord, C. G. (2024). Developing an ethical perspectives scale. *Psychological Reports*, 129(2), 1719-1739. <https://doi.org/10.1177/00332941241269518>

- Dorantes, C. A., Hewitt, B., & Goles, T. (2006). Ethical decision-making in an IT context: The roles of personal moral philosophies and moral intensity. In *Proceedings of the 39th Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS'06)* (pp. 1-10). IEEE. <https://doi.org/10.1109/HICSS.2006.72>
- European Federation of Psychologists' Associations (2005). *Meta-code of ethics*. <https://www.efpa.eu/ethics/meta-code-of-ethics>
- Gamliel, R. C., Rubin, O., & Alon, R. (2025). Resilience mechanisms of school counselors in wartime: A grounded theory study. *Psychology in the Schools*, 62(11), 4679-4691. <https://doi.org/10.1002/pits.70030>
- Garcia, J. G., Cartwright, B., Winston, S. M., & Borzuchowska, B. (2003). A transcultural integrative model for ethical decision making in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 81(3), 268-277. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2003.tb00253.x>
- Gino, F., Ayal, S., & Ariely, D. (2009). Contagion and differentiation in unethical behavior: The effect of one bad apple on the barrel. *Psychological Science*, 20(3), 393-398. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2009.02306.x>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105-117). Sage.
- Hardal, M. (2011). *Common ethical violations and ethical action patterns among Turkish mental health professionals* [Master's thesis]. İstanbul Bilgi University.
- Herlihy, B., & Corey, G. (2015). *Boundary issues in counseling* (2nd Edition). American Counseling Association.
- Homa, A., & Hricova, M. (2024). Etické dilemy u pracovníkov pomáhajúcich profesií [Ethical dilemmas in helping professions]. *Diskuze v Psychologii*, 6(2), 45-54. <https://doi.org/10.5507/dvp.2025.007>
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Huang, Z., Wu, Y., Tempini, N., & Tang, H. (2024). Ethical decision-making for the inside of autonomous buses: Moral dilemmas. *IEEE Transactions on Artificial Intelligence*, 5(10), 5153-5166. <https://doi.org/10.1109/TAI.2024.3396415>
- Hughes, R., & Huby, M. (2002). The application of vignettes in social and nursing research. *Journal of Advanced Nursing*, 37(4), 382-386. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2002.02100.x>
- Ibrahim-Dwairy, C. (2026). Ethical dilemmas of Arab female school counsellors. *Counselling and Psychotherapy Research*, 26(1), 1-10. <https://doi.org/10.1002/capr.70065>
- International Union of Psychological Science (2008). *Universal declaration of ethical principles for psychologists*. <https://www.iupsys.net>
- İkiz, F. E., Mete-Otlu, B., & Arslan, Ü. (2017). Trainee psychological counselors' understanding of ethics. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 6(2), 10-17.
- Johnson, M. K., Weeks, S. N., Peacock, G. G., & Domenech-Rodriguez, M. M. (2021). Ethical decision-making models: A taxonomy. *Ethics & Behavior*, 32(3), 195-209. <https://doi.org/10.1080/10508422.2021.1913593>
- Katsekas, B. S. (1997). Ethical decision making in graduate-level counselor education: Teaching strategies and the use of professional counselor panels. ERIC. ED 424551. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED424551.pdf>
- Kitchener, K. S. (1984). Intuition, critical evaluation and ethical principles. *The Counseling Psychologist*, 12(3), 43-55. <https://doi.org/10.1177/0011000084123005>
- Lefkowitz, J., & Watts, L. L. (2022). Ethical incidents reported by industrial-organizational psychologists: A ten-year follow-up. *Journal of Applied Psychology*, 107(10), 1781-1795. <https://doi.org/10.1037/apl0000946>
- Lowman, R. L. (2021). Uses and limitations of ethical dilemmas. *Industrial and Organizational Psychology*, 14(3), 320-324. <https://doi.org/10.1017/iop.2021.72>
- Maier, M., Cheung, V., & Lieder, F. (2025). Learning from outcomes shapes reliance on moral rules versus cost-benefit reasoning. *Nature Human Behaviour*, 10(2), 268-287. <https://doi.org/10.1038/s41562-025-02271-w>
- Maki, K. E., Kranzler, J. H., & Kozlowski, K. L. (2025). School psychology graduate students' experiences with ethical dilemmas: Implications for training and practice. *School Psychology Review*, 54(6), 705-717. <https://doi.org/10.1080/2372966X.2023.2290477>

- Mani, E. K. F., & Mansaray, M. F. (2025). Multicultural counseling in the 21st century: Redefining professional services in the era of globalization. *International Journal of Counseling and Psychotherapy*, 2(3), 154-168. <https://doi.org/10.64420/ijcp.v2i3.367>
- Marya, V. G., Suarez, V. D., & Cox, D. J. (2022). Ethical decision-making and evidence-based practices. In *Handbook of applied behavior analysis interventions for autism: Integrating research into practice* (pp. 47-70). Springer.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.
- Miles, M., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research and evaluation methods* (4th Edition). Sage.
- Pope, K. S., & Vasquez, M. J. (2016). *Ethics in psychotherapy and counseling* (5th Edition). Wiley.
- Prendeville, P., & Kinsella, W. (2026). Ethical dilemmas in school psychology: A systematic review. *School Psychology*, 41(2), 196-207. <https://doi.org/10.1037/spq0000705>
- Reeves, A., & Bond, T. (2021). *Standards and ethics for counselling in action* (4th Edition). Sage.
- Rest, J. R. (1986). *Moral development: Advances in research and theory*. Praeger.
- Siviş-Çetinkaya, R. (2015). Ethical dilemmas of Turkish counsellors. *British Journal of Guidance & Counselling*, 43(4), 476-491. <https://doi.org/10.1080/03069885.2014.987726>
- Siviş-Çetinkaya, R. (2018). Meslek etiği eğitimine pozitif bir yaklaşım: Kültürleştirme modeli. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45, 74-87. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.329778>
- Siviş-Çetinkaya, R. (2019). Turkish student counsellors' perceptions of ethicality. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 41(3), 407-414. <https://doi.org/10.1007/s10447-018-9358-7>
- Stark, C., Tapia-Fuselier, J. L., Jr., & Bunch, K. (2022). The trauma-informed ethical decision-making model: An integrative framework. *Journal of Trauma Studies in Education*, 1(1), 86-103.
- Trevino, L. K. (1986). Ethical decision making in organizations. *Academy of Management Review*, 11(3), 601-617. <https://doi.org/10.2307/258313>
- Trevino, L. K., & Nelson, K. A. (2014). *Managing business ethics*. Wiley.
- Türk Psikologlar Derneği (2004). *Türk psikologlar derneği etik yönetmeliği*. Türk Psikologlar Derneği.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2011). *Psikolojik danışma ve rehberlik alanında etik ilkeler*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
- Velasquez, M., Andre, C., Shanks, T., & Meyer, M. J. (2015). Thinking ethically. *Issues in Ethics*, 2, 1-5.
- Weitz, J. (2021). A decision-making framework for the ethical planning practitioner. *Urban Studies and Public Administration*, 4(2), 32-52. <https://doi.org/10.22158/uspa.v4n2p32>
- Yam, F. C. (2017). Psikolojik danışmanların yaşamış oldukları etik ikilemler ve bu etik ikilemler karşısındaki duygu, düşünce ve davranışları ile çözüm engelleri: Nitel bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(48), 464-477.
- Yavrutürk, A. R. (2025). Okul psikolojik danışmanlarının etik ikilemleri ve çözüm önerileri. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 76-92. <https://doi.org/10.17539/amauefd.1539619>